

Studia Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 23 (2022)
ISSN 1508-5430, s. 63-86
DOI: 10.37055/sbn/149586

Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

National Security Studies
Volume 23 (2022)
ISSN 1508-5430, pp. 63-86
DOI: 10.37055/sbn/149586

Institute of Security and Defense
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ W SYSTEMIE BEZPIECZEŃ- STWA EKOLOGICZNEGO

TERRITORIAL DEFENSE FORCES IN THE ECOLOGICAL SECURITY SYSTEM

Wojciech Wasilewski

ORCID: 0000-0002-5633-7329

Wojska Obrony Terytorialnej

Abstrakt. Państwo polskie poprzez system organów, wraz z przypisanymi im kompetencjami oraz wzajemnymi powiązaniem, ustanowiło system bezpieczeństwa narodowego, a w jego ramach podsystem operacyjny systemu wykonawczego. System ów to siły i środki przewidziane do realizacji ustawowo określonych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, pozostające w dyspozycji organów kierowania bezpieczeństwem. Elementem obu systemów są Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, w których od 2017 roku funkcjonują Wojska Obrony Terytorialnej. Z misji, celów i funkcji państwa w obszarze bezpieczeństwa, którego składnikiem jest bezpieczeństwo ekologiczne, wyłaniają się zadania dla podsystemu operacyjnego. Jaki jest więc stan teorii i praktyki funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w systemie bezpieczeństwa ekologicznego? Czy Wojska Obrony Terytorialnej, biorąc pod uwagę przypisane im atrybuty, stanowią element podsystemu operacyjnego Państwa? Jaki model funkcjonowania Wojska Obrony Terytorialnej zapewni optymalne funkcjonowanie Sił Zbrojnych i państwa w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego? Niewątpliwie Wojska Obrony Terytorialnej, zważywszy na rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa społecznościom lokalnym, są elementem podsystemu operacyjnego systemu bezpieczeństwa narodowego. Elementem, jak się wydaje w obecnym środowisku bezpieczeństwa i zasobów państwa, niezbędnym. Jednak sam fakt ich istnienia nie gwarantuje realizacji ciężących na nich obowiązków. Do obszarów wymagających *przebudowy autor zalicza* między innymi obszar zadaniowy i kompetencyjny. Uznano, że świadomość, wiedza i doświadczenie uczestników procesu decyzyjnego, powinna odpowiadać misji stawianej Wojskom Obrony Terytorialnej.

Słowa kluczowe: Wojska Obrony Terytorialnej, bezpieczeństwo ekologiczne, Zgrupowanie Zadaniowe, Służbowy Rejon Odpowiedzialności

Abstract. The Polish state, through the system of organs, together with the assigned competences and interrelationships, established the national security system, and within it, the operating subsystem of

the executive system. This system consists of forces and resources provided for the implementation of statutory tasks in the field of security, remaining at the disposal of the safety control authorities. An element of both systems is the Armed Forces of the Republic of Poland, in which the Territorial Defense Forces have operated since 2017. Tasks for the operating subsystem emerge from the mission, goals and functions of the state in the area of security, the component of which is ecological safety. So, what is the state of the theory and practice of the operation of the Territorial Defense Forces in the ecological safety system? Are the Territorial Defense Forces, taking into account the attributes assigned to them, an element of the operational subsystem of the State? What model of operation of the Territorial Defense Forces will ensure the optimal functioning of the Armed Forces and the state in the area of ecological security? Undoubtedly, the Territorial Defense Forces, given their role in ensuring security for local communities, are an element of the operating subsystem of the national security system. An element, as it seems, in the current security environment and state resources, indispensable. However, the mere fact of their existence does not guarantee the fulfillment of their obligations. The areas requiring redevelopment include, among others, the task and competence area. It was decided that the awareness, knowledge and experience of the participants of the decision-making process should correspond to the mission set for the Territorial Defense Forces.

Keywords: Territorial Defense Forces, ecological security, Service Area of Responsibility, Task Force

Wprowadzenie

Przyjmując, że bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka i państwa, odznaczającą się brakiem ryzyka utraty podstawowych wartości, oraz, że (...) nadrzędność bezpieczeństwa nad innymi dziedzinami jest dość szczególna, gdyż bezpieczeństwo jest wartością, której osiągnięcie stanowi powinność elementarną, stojącą ponad różnorodnymi społeczno-ekonomicznymi, historycznymi i kultowymi przejawami aktywności społecznej (Kitler 2013, s. 18), wszystkie elementy organizacyjne władzy publicznej oraz samo społeczeństwo, jako jego podstawowy element, muszą podejmować wszelkie działania mające na celu zagwarantowanie tego bezpieczeństwa. Jednym z działań, zdaniem autora fundamentalnym, gwarantujących biologiczne przetrwanie człowieka, są te dotyczące bezpieczeństwa ekologicznego i nierozzerwalnie z nim związane bezpieczeństwo powszechnego.

Państwo powinno dysponować na tyle silnymi (efektywnymi) instrumentami, aby mogło gwarantować optymalną lub co najmniej dostateczną realizację funkcji ochronnej. Państwo poprzez system organów, wraz z przypisanymi im kompetencjami oraz wzajemnymi powiązaniem pomiędzy jego poszczególnymi elementami, stanowi system bezpieczeństwa narodowego. Jego składową jest podsystem operacyjny systemu wykonawczego. System ów to siły i środki przewidziane do realizacji ustawowo określonych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, pozostające w dyspozycji organów kierowania bezpieczeństwem. Elementem obu systemów, są Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej w ramach, których od 2017 roku funkcjonują Wojska Obrony Terytorialnej.

Z misji, celów i funkcji państwa w obszarze bezpieczeństwa, którego składnikiem jest bezpieczeństwo ekologiczne, wyłaniają się zadania dla podsystemu operacyjnego.

Z wyżej scharakteryzowanej sytuacji wyłania się problem, który przybiera formę pytań, a mianowicie: Jaki jest stan teorii i praktyki funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w systemie bezpieczeństwa ekologicznego? Czy Wojska Obrony Terytorialnej, biorąc pod uwagę przypisane im zadania, stanowią element podsystemu operacyjnego państwa? Jaki model funkcjonowania Wojska Obrony Terytorialnej zapewni optymalne funkcjonowanie Sił Zbrojnych w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego?

Przedmiotem analizy było funkcjonowanie Wojsk Obrony Terytorialnej (dalej: WOT), w obowiązującym, na czas dokonywanej analizy, ustroju prawno-organizacyjnym państwa oraz ich misja, cel, funkcje i zadania w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego. Przedmiotem analizy była również sfera kompetencyjna podsystemu kierowania i podsystemu wykonawczego. Wynikłe z analizy wnioski, posłużyły wypracowaniu koncepcji funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego.

Jako cel poznawczy wyznaczono dokonanie analizy dorobku naukowego i praktyki w zakresie przedmiotu badań, jak również funkcjonującego w tym czasie systemu prawnego w Polsce, regulującego badaną przestrzeń. Jako cel użyteczny przyjęto sformułowanie oceny obecnego stanu rzeczy, jak również wskazanie możliwych rozwiązań mających na celu optymalizację systemu bezpieczeństwa poprzez wypracowanie koncepcji umożliwiającej właściwą realizację misji, celów, funkcji i zadań państwa w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego. Określona sytuacja problemowa, poprzedzona wstępną analizą, skłoniła autora do sformułowania wstępnych hipotez roboczych, które brzmią:

1. Brak jest wnikliwych badań obszaru zadaniowego WOT w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego.
2. WOT, będąc komponentem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: SZ), są częścią systemu bezpieczeństwa narodowego (operacyjnego podsystemu ochronnego) państwa.
3. WOT mają niewątpliwie szereg zadań dotyczących ochrony środowiska i przyrody, a koncepcja funkcjonowania tych wojsk powinna uwzględniać misję państwa w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego i stanowić doktrynę działania tych wojsk.

W celu znalezienia odpowiedzi na postawiony problem przeprowadzono analizę sytuacji problemowej, piśmiennictwa. W badaniach przeprowadzono logiczną weryfikację (analizę elementarną, logiczną i przyczynową) obowiązujących źródeł prawa powszechnie obowiązującego, literatury przedmiotu. Przeprowadzono również modelowanie teoretyczne koncepcji funkcjonowania WOT w systemie bezpieczeństwa ekologicznego.

Spośród dostępnych autorowi publikacji, zajmujących się podniesionym problemem, w jego ocenie, większość z nich ma charakter opisowy i odnosi się do problemu fragmentarycznie (Okrzeşik 2016). Niniejszy artykuł opiera się na stanie

prawnym na czas prowadzonej analizy. Autor uwzględnił zarówno normy wynikające z Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Ustawa 2021) oraz Ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Ustawa 2022). W ocenie autora założenie takie pozwoli na analizę porównawczą dwóch systemów prawnych, a poprzez to ustalenie koncepcji funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej. Takie podejście jest również uzasadnione faktem braku, na czas badania, tzw. przepisów wykonawczych do *ustawy o obronie ojczyzny* i konieczność wypracowania wniosków na podstawie aktualnie obowiązujących rozwiązań.

Wybrane uwarunkowania bezpieczeństwa ekologicznego

Bezpieczeństwo ekologiczne jest tym, które bezpośrednio dotyczy przetrwania biologicznego człowieka i jego rozwoju. Zachwianie równowagi w środowisku, brak lub niedostateczna ilość zasobów tego środowiska są, jak wskazują analizy naukowe również jedną z ważnych przyczyn różnego rodzaju zagrożeń, w tym politycznych i militarnych. Jak każdy zbiór samoistnych elementów powiązanych ze sobą wzajemnie oddziałującymi powiązaniem, bezpieczeństwo ekologiczne stanowi system. Stanisław Śladowski zauważa, że naczelnym zadaniem systemu bezpieczeństwa ekologicznego (środowiskowego) Polski - tak w znaczeniu podmiotowym, jak i przedmiotowym - jest tworzenie warunków do zorganizowanej działalności służącej zapobieganiu albo przeciwdziałaniu skutkom zdarzeń powodujących zagrożenia ekologiczne, prowadzeniu akcji ratowniczych lub innych działań w wypadku zaistnienia zagrożenia oraz odbudowie zdegradowanego środowiska naturalnego (Śladowski 2016a, s. 62). Ten sam autor stwierdza, że istotą istnienia i działania systemu bezpieczeństwa ekologicznego jest tworzenie warunków do zapobiegania lub przeciwdziałania potencjalnym i rzeczywistym sytuacjom powodującym zagrożenie środowiska przyrodniczego (naturalnego) kraju. Jego pierwszoplanowym celem działania zarówno w wymiarze krajowym, jak i regionalnym, jest ochrona i obrona ludności, dóbr materialnych oraz elementów środowiska, wyróżnienie motywu zachowawczego (prawa do nieskażonego środowiska), prewencyjnego (tworzenie stref ochronnych, w których obowiązują określone normy ochronne) i kształtującego (nakazy lub zakazy określonego zachowania się podmiotu (Śladowski 2016b, s. 61).

Z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Ustawa 1997) wynika, że Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju, a władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom. Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych. Władze te wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska. Ponadto każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska, jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. W *Białej Księdze*

Bezpieczeństwa Narodowego (Akt BBN 2013, s. 173-174) w części dotyczącej koncepcji działań strategicznych (jako strategia operacyjna), wskazano zadania w obszarze ochrony ludności w sytuacjach kryzysowych, którymi są m.in.:

- bieżąca analiza ryzyka, rozpoznawanie i identyfikację źródeł zagrożeń dla bezpieczeństwa ludności;
- opracowywanie planów ratowniczych;
- ochrona życia, zdrowia, mienia lub środowiska poprzez walkę z klęskami żywiołowymi lub katastrofami spowodowanymi działalnością człowieka, a także likwidacja innych miejscowych zagrożeń;
- monitorowanie, powiadamianie, ostrzeganie i alarmowanie o zagrożeniach ludności oraz organów, służb i innych podmiotów realizujących zadania z zakresu ochrony ludności.

W *Białej Księdze* czytamy, że Polska jest jednym z najuboższych w Europie państw pod względem zasobów wodnych. Obecne zużycie wody, generowane głównie przez przemysł, z każdym rokiem wzrasta. Polska jest jednocześnie jednym z najbardziej zalesionych państw w Unii Europejskiej (w 2010 r. lasy stanowiły ponad 29 proc. powierzchni kraju). Lasy spełniają funkcje produkcyjne (gospodarcze), środowiskotwórcze (ochronne) i społeczne. Są również strategicznym zasobem kształującym bezpieczeństwo ekologiczne kraju – stabilizują obieg wody w przyrodzie; przeciwdziałają powodziom, lawinom i osuwiskom; kształtują klimat; wzmagają akumulację węgla czy wreszcie wpływają na polepszanie warunków zdrowia i życia ludności. Polska należy do krajów o dużym zanieczyszczeniu środowiska (atmosfery, wód, gleby i lasów). Liczne zjawiska gospodarcze, społeczne, a przede wszystkim decyzje polityczne spowodowały, że do końca lat 80. XX wieku stan środowiska naturalnego systematycznie się pogarszał. Procesy zachodzące w Polsce po 1989 roku, takie jak ograniczenie roli przemysłu ciężkiego, wzrost świadomości ekologicznej i międzynarodowe zobowiązania Polski spowodowały odwrócenie tej niekorzystnej tendencji. Nadal jednak na terytorium RP występują obszary o dużej degradacji środowiska naturalnego (np. tereny Górnego Śląska) (Akt BBN 2013, s. 100).

Do sprawy ochrony środowiska odnosi się również *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 r.* (AKT Prezydenta RP, s. 35). Stanowi ona, że w celu zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego państwa należy:

- stworzyć warunki do skutecznego egzekwowania przepisów w zakresie ochrony środowiska;
- stworzyć spójną politykę ochrony, odbudowy i zagospodarowania zasobów wodnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywnościowego kraju;
- zintensyfikować działania na rzecz walki ze smogiem, rozwijać elektromobilność i wykorzystanie paliw alternatywnych, wspierać rozwój energetyki opartej na wykorzystaniu bezemisyjnych źródeł energii oraz usprawnić gospodarkę odpadami;

- dostosować politykę i działania państwa do celów klimatycznych, uzgodnionych na forum organizacji międzynarodowych, związanych z transformacją energetyczną i osiągnięciem neutralności klimatycznej, w sposób uwzględniający specyfikę kraju oraz maksymalizujących pozytywny wpływ na poziom życia obywateli, rozwój gospodarczy kraju i konkurencyjność gospodarki, z wykorzystywaniem szans wynikających z wdrażania nowych technologii produkcji energii;
- dążyć do zachowania wszystkich funkcji środowiska naturalnego, w tym lasów jako jednego z kluczowych elementów bezpieczeństwa ekologicznego kraju.

Kwestie ochrony zasobów ekologicznych reguluje szereg przepisów ustawowych odnoszących się wprost i kompleksowo do działań z tym związanych. Jest to ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Ustawa 2001), Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (Ustawa 2004), Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. *Prawo wodne* (Ustawa 2017), Ustawa z dnia 28 września 1991 r. *o lasach* (Ustawa 1991), Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o ochronie zwierząt* (Ustawa 1997) Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. *o odpadach* (Ustawa 2012). Szczegółowe zasady gospodarowania złożem kopaliny i związanej z eksploatacją złoża ochrony środowiska określają przepisy ustawy – *Prawo geologiczne i górnicze* (Ustawa 2011). Szczegółowe zasady ochrony innych zasobów przyrody regulują np. ustawy: *o rybactwie śródlądowym* (Ustawa 1985), *Prawo łowieckie* (Ustawa 1995), *o ochronie gruntów rolnych i leśnych* (Ustawa 1995). Normy dotyczące przedmiotowej materii odnajdziemy również w szeregu kolejnych aktów prawnych, w których kwestie ochrony środowiska są integralnymi częściami, nawet z obligatoryjnymi sankcjami umożliwiającymi inną działalność np. ustawy: *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Ustawa 2003), *o drogach publicznych* (Ustawa 1985), *Prawo wodne* (Ustawa 2017), *o portach i przystaniach morskich* (Ustawa 1996), *o żegludze śródlądowej* (Ustawa 2000), *Prawo budowlane* (Ustawa 1994), *Prawo energetyczne* (Ustawa 1997) itd.

Ustawa *o ochronie przyrody* określa cele, zasady i formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej oraz krajobrazu. Ustawa *Prawo ochrony środowiska* określa z kolei zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z regulacjami zawartymi w tej ostatniej ustawie, polityka ochrony środowiska to zespół działań mających na celu stworzenie warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Polityka ochrony środowiska jest prowadzona na podstawie strategii rozwoju, programów i dokumentów programowych (Ustawa 2006). Ustawa *o odpadach* (Ustawa 2019) określa środki służące ochronie środowiska, życia i zdrowia ludzi, zapobiegające i zmniejszające negatywny wpływ na środowisko oraz zdrowie ludzi wynikający z wytwarzania odpadów i gospodarowania nimi, a także ograniczające ogólne skutki użytkowania zasobów i poprawiające efektywność takiego użytkowania. Ustawa *Prawo wodne* reguluje gospodarowanie

wodami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, w szczególności kształtowanie i ochronę zasobów wodnych, korzystanie z wód oraz zarządzanie zasobami wodnymi, w tym sprawy problematyki powodzi i suszy. Wody jako integralna część środowiska oraz siedlisko dla organizmów, podlegają ochronie, niezależnie od tego, czyją stanowią własność. *Prawo wodne* oprócz zasady gospodarowania wodami jako zasobem, reguluje również bezpośrednio lub pośrednio zasady ochrony wód w kontekście przyrodniczym. Zarówno w pierwszym, jak i drugim przypadku dotyczy to wprost obszaru bezpieczeństwa. Zapewnienie wody jako surowca, niezbędnego do biologicznej egzystencji człowieka oraz do celów bytowych i gospodarczych, jest podstawową potrzebą. Zapewnienie dostatecznej ilości i jakości wód w kontekście ekologicznym ma niebagatelne, chociaż nie ma ono podstawowego znaczenia w perspektywie istnienia i rozwoju gatunku ludzkiego. *Prawo wodne* reguluje gospodarowanie wodami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, w szczególności kształtowanie i ochronę zasobów wodnych, korzystanie z wód oraz zarządzanie zasobami wodnymi. Ochrona lasów jako jednego z podsystemów środowiska i przyrody znalazła odzwierciedlenie w ustawie *o lasach*. Określa ona zasady zachowania, ochrony i powiększania zasobów leśnych oraz zasady gospodarki leśnej w powiązaniu z innymi elementami środowiska i z gospodarką narodową oraz zasady odpowiedzialności za naruszenie przepisów o obrocie drewna. Nadzór nad gospodarką leśną sprawują minister właściwy do spraw środowiska – w lasach stanowiących własność Skarbu Państwa oraz starosta – w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa. Pewne rodzaje lasów mogą być uznane za szczególnie chronione. Należą do nich m.in. takie, które:

- mają szczególne znaczenie dla obronności i bezpieczeństwa państwa;
- chronią glebę przed zmywaniem lub wyjąłowieniem, powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin;
- chronią zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulują stosunki hydrologiczne w zlewni oraz na obszarach wododziałów;
- ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków;
- są trwale uszkodzone na skutek działalności przemysłu;
- stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt i stanowiska roślin podlegających ochronie gatunkowej;
- mają szczególne znaczenie przyrodniczo-naukowe;
- są położone: w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców;
- są położone: w strefach ochronnych uzdrowisk i obszarów ochrony lub w strefie górnej granicy lasów.

Głównym zadaniem SZ jest działanie w ramach podsystemu obronnego. Jednak mają do spełnienia również misję, a w jej ramach osiąganie celów i obowiązków realizacji zadań, w ramach funkcjonowania podsystemu ochronnego. Jak już podnoszono i co wynika z dokumentów doktrynalnych, w ramach systemu bezpieczeństwa

narodowego SZ, stanowią podsystem operacyjny systemu wykonawczego. W ramach powierzonych zadań podsystemu ochronnego SZ realizują działania w przypadku kryzysu (innego niż militarny). Działania te dotyczą również bezpieczeństwa ekologicznego.

Uwarunkowania prawne i organizacyjne funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej jako element podsystemu operacyjnego

Według art. 26 *Konstytucji* główną misją SZ jest ochrona niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Jednak w art. 3 ust. 2 u.o.p.o.o. i art. 11 ust. 3 u.o.o.o. powyższe zadania uzupełniają udział SZ o działania w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, [...] a także o realizację zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. WOT jako jeden z rodzajów wojsk, może wykonywać wszystkie przypisane im zadania (jeżeli decyzje właściwych organów tak postanowią). Poprzez analogię zadania SZ stanowią zadania WOT, lub odwrotnie, zadania WOT są z pewnością zadaniami SZ. Zadania te wynikały wprost z Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (dalej u.o.p.o.o.) i wynikają z ustawy *o obronie Ojczyzny* (dalej: u.o.o.o.), prawa kryzysowego – głównie Ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. *o zarządzaniu kryzysowym* (Ustawa 2007) i Ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. *o stanie klęski żywiołowej* (Ustawa 2002) oraz pośrednio z prawa ochrony środowiska tj. wskazywanych wcześniej ustaw. Misją WOT jest m.in. realizacja zadań w zakresie przeciwdziałania lub usuwania przyczyn i skutków zagrożeń na terytorium kraju, poprzez utrzymanie gotowości do realizacji misji SZ, w tym wspieranie podsystemów ochronnych w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomocy społeczeństwu. Z racji powszechności występowania oraz gotowości do podjęcia działań WOT predysponowane są do odgrywania istotnej roli na poziomie województwa i powiatu w realizacji zadań obronnych oraz z zakresu wsparcia zarządzania (reagowania) kryzysowego, udzielając w tym względnie pomocy elementom podsystemu niemilitarnego (Akt MON 2018a, s. 13). WOT są jednostkami wojskowymi niezaszeregowanymi do kategorii gotowości, funkcjonującymi w stałej gotowości obronnej państwa, uzupełnianymi żołnierzami Terytorialnej Służby Wojskowej (dalej: TSW). W zależności od zaszeregowania do określonego zestawu WOT mogłyby posiadać określone czasy mobilizacji, a szybkość osiągnięcia gotowości do podjęcia działań w Stałym Rejonie Odpowiedzialności wynika z ich operacyjnego przeznaczenia. WOT prowadzą na poziomie taktycznym w lądowym środowisku operacyjnym działania, które mają charakter powszechny, permanentny i nieliniowy. Powszechność działań wynika z organizacji, rozmieszczenia i sposobu działania jednostek WOT. Oznacza, że terytorium całego kraju stanowi obszar zainteresowania jednostek WOT, a ich działania przenikają się w wymiarze lokalnym,

regionalnym i krajowym. Permanentność oznacza kontynuację realizacji zadań przez WOT niezależnie od sposobów oddziaływania przeciwnika, utraty terenu i wsparcia ze strony innych sił. Nieliniowość działań oznacza skupienie wysiłku na utrzymaniu najbardziej newralgicznych rejonów, obiektów lub obszarów (Akt MON 2018a, s. 20).

Art. 1 u.o.o.o. pomimo wskazania zakresu spraw rozstrzyganych przez ustawę, w ich katalogu nie wskazuje spraw związanych z podsystemem ochronnym systemu bezpieczeństwa narodowego, a co się z tym wiąże z bezpieczeństwem ekologicznym lub powszechnym. Art. 22 ust. 2 pkt 5. u.o.o.o. wskazuje zadania Dowódcy WOT, którymi są m.in. planowanie, koordynacja i wykonywanie zadań związanych z udziałem oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, działań w zakresie ochrony mienia, akcjach poszukiwawczych oraz akcjach ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzkiego, a także udziału w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Szczegółowy zakres działania, siedzibę i strukturę organizacyjną Dowództwa WOT określa Minister Obrony Narodowej w drodze zarządzenia.

Podobny przepis (semantycznie wręcz tożsamy) widnieje w art. 11c. u.o.p.o.o. Zgodnie z jego brzmieniem Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej jest właściwy w zakresie dowodzenia jednostkami wojskowymi i związkami organizacyjnymi WOT. Do zakresu jego działania należy m.in.: wykonywanie zadań związanych z udziałem oddziałów i pododdziałów WOT w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, ochrony mienia, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzkiego, a także udziału w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego.

Na mocy art. 5 ust. 1 pkt 4. Ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (Ustawa 1995) Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej – do czasu osiągnięcia pełnej zdolności do działania przez WOT, podlega bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej (dalej: MON). Szef MON określa w drodze zarządzenia szczegółowy zakres działania, siedzibę i strukturę organizacyjną Dowództwa Wojsk Obrony Terytorialnej. Zależność ta, czyli brak podległości pod Dowódcę Generalnego lub Dowódcę Operacyjnego, Szefa Sztabu Generalnego SZ itd., biorąc pod uwagę dalej omawiane procedury uruchamiania SZ w sytuacjach nadzwyczajnych, nie determinują sposobu realizacji zadań z zakresu bezpieczeństwa ekologicznego, procedur kryzysowych i nadzwyczajnych (w rozumieniu ustawy o stenie klęski żywiołowej).

Terenowymi organami wykonawczymi Ministra Obrony Narodowej w sprawach operacyjno-obronnych i rządowej administracji niezespolonej byli na podstawie u.o.p.o.o. szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych i wojskowi komendanci uzupełnień. Szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych wykonują m.in. zadania z zakresu:

- koordynacji rozwijania i użycia oddziałów i pododdziałów wojskowych na potrzeby zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, ochrony

mienia, akcji poszukiwawczych oraz ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzkiego;

- udziału w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego w województwie.

Komendanci uzupełnień wykonywali m.in. zadania z zakresu udziału w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego w ramach terytorialnego zasięgu działania wojskowych komend uzupełnień (atrybutów tych nie posiadają Wojskowe Centra Rekrutacji określone w u.o.o.o.). Takiej normy kompetencyjnej nie przewiduje ustawa o obronie ojczyzny. Wojskowe centra rekrutacji nie będą wykonywały zadań związanych z usuwaniem skutków klęsk żywiołowych, zarządzania kryzysowego i współdziałania w tym zakresie z organami władzy publicznej. W zamyśle autorów u.o.o.o. w miejsce dotychczasowych organów administracji wojskowej zakłada się powołanie jednej jednostki centralnej – Centralnego Wojskowego Centrum Rekrutacji oraz 16 wojewódzkich – wojskowych centrów rekrutacji. Zadania nowych organów będą koncentrowały się głównie na rekrutacji i pozyskiwaniu nowych żołnierzy. Problematyka związana z zarządzaniem kryzysowym i zwalczaniem skutków klęsk żywiołowych podporządkowana zostanie WOT. Wojskowym Centrum Rekrutacji powierza się natomiast kwestie dotyczące rezerwy i mobilizacji (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 2022). W świetle uregulowań u.o.o.o. kierowanie sprawami obronności w województwie należy do wojewody (art. 30 ust. 1 u.o.o.o.). Wojewoda w ramach kierowania określa szczegółowe kierunki działania dla kierowników zespolonych służb, inspekcji i straży, organów administracji niezespolonej oraz jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań obronnych (kompetencja wojewody w kontekście analizowanego problemu jest kluczowa).

Normy odnoszące się do działania podsystemu operacyjnego SZ w tym WOT w relacji do podsystemu kierowania, w sytuacjach nadzwyczajnych, w tym związanych z zagrożeniami, przeciwdziałaniem im i usuwaniem ich skutków określa Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. *o zarządzaniu kryzysowym* (dalej: u.z.k.) oraz ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. *o stanie klęski żywiołowej* (dalej: u.s.k.ż.). Z u.z.k. wynika, że Minister Obrony Narodowej wchodzi w skład Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego, jako organu opiniodawczo-doradczego właściwego w sprawach inicjowania i koordynowania działań podejmowanych w zakresie zarządzania kryzysowego. W posiedzeniach Zespołu, na prawach członka, biorą również udział wyznaczeni przez przewodniczącego ministrowie: gospodarki morskiej, gospodarki wodnej, rolnictwa, środowisko, gospodarki złożami kopaliny oraz klimatu – organy odpowiedzialne z bezpieczeństwo ekologiczne.

Jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków, przez właściwe organy i w zakresie posiadanych zasobów operacyjnych, jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające, o ile inne przepisy nie stanowią inaczej, do działania mogą zostać skierowane SZ. Wnioskowanie o użycie pododdziałów lub oddziałów SZ do wykonywania zadań określonych w ustawie, należy na szczeblu terytorialnym

wyłącznie do kompetencji wojewody. Minister Obrony Narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji pododdziały lub oddziały SZ, w tym WOT wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego (art. 24 u.z.k.).

U.s.k.ż. określa tryb wprowadzenia i zniesienia stanu klęski żywiołowej, a także zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu klęski żywiołowej. Art. 18. u.s.k.ż. umożliwia przekazanie wojewodzie do jego dyspozycji SZ. W czasie stanu klęski żywiołowej, jeżeli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające, Minister Obrony Narodowej może, na wniosek wojewody na obszarze jego działania, gdzie występuje klęska żywiołowa, przekazać pododdziały lub oddziały SZ. Szczegółowe zasady udziału pododdziałów i oddziałów SZ w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu określiła Rada Ministrów w drodze rozporządzenia (Rozporządzenie MON 2003). Do działań ratowniczych lub prewencyjnych prowadzonych przez SZ należą (przepis wynika z u.o.p.o.o.):

- współudział w monitorowaniu zagrożeń;
- wykonywanie zadań związanych z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń;
- wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych;
- ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia;
- wykonywanie zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach;
- współudział w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń;
- izolowanie obszaru występowania zagrożeń lub miejsca prowadzenia akcji ratowniczej;
- wykonywanie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych dobrach kultury;
- prowadzenie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych będących w zasobach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie, z wykorzystaniem sił i środków będących na wyposażeniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- likwidowanie skażeń i zakażeń biologicznych;
- wykonywanie zadań związanych z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej;
- współudział w zapewnianiu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- udzielanie pomocy medycznej i wykonywanie zadań sanitarno-higienicznych i przeciwepidemicznych.

Zadania dla SZ powierza się do realizacji oddziałom i pododdziałom, stosownie do ich przygotowania specjalistycznego. Udział oddziałów SZ w realizacji działań ratowniczych lub prewencyjnych następuje, podobnie jak to określono w u.z.k., na podstawie wojewódzkich i rządowych planów reagowania (od autora: zarządzania) kryzysowego. Plany podlegają uzgodnieniu z Ministrem Obrony Narodowej w zakresie:

- warunków użycia oddziałów SZ;
- składu i wyposażenia oddziałów SZ, a także zabezpieczenia logistycznego wymaganego do realizacji powierzonych zadań;
- przedsięwzięć realizowanych przez działające na terenie województwa jednostki organizacyjne, których celem będzie zabezpieczenie logistyczne oddziałów SZ, w tym w zakresie zakwaterowania, wyżywienia, pomocy medycznej, zabezpieczenia materiałowo-technicznego i łączności;
- korzystania przez oddziały SZ z elementów infrastruktury technicznej w czasie realizacji powierzonych zadań.

W ramach zadań związanych:

- ze współdziałaniem w monitorowaniu zagrożeń;
- z wykonywaniem zadań związanych z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń;
- z likwidowaniem skażeń i zakażeń biologicznych, WOT może stanowić element systemu wykrywania skażeń, ostrzegania i powiadamiania.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 2013 r. określa organizację i warunki przygotowania oraz sposób funkcjonowania systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania o skażeniach na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz właściwość organów w tych sprawach (Rozporządzenie RM 2013). W przypadku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, w celu zapobieżenia skutkom katastrofy naturalnej, awarii technicznej lub działań terrorystycznych, mogących spowodować wystąpienie skażeń chemicznych, biologicznych lub promieniotwórczych, a także w przypadku przeprowadzania treningów i ćwiczeń, systemy wykrywania i powiadamiania funkcjonują lub są uruchamiane i rozwijane w ramach jednolitego krajowego systemu wykrywania skażeń i alarmowania. Nadzór nad funkcjonowaniem krajowego systemu i funkcje koordynacyjne sprawuje Minister Obrony Narodowej przy pomocy centrum dyspozycyjnego, którego rolę pełni Centralny Ośrodek Analizy Skażeń Sił Zbrojnych. Elementy wchodzące w skład krajowego systemu zapewniają w szczególności:

- monitorowanie skażeń, ich wykrywanie i rozpoznanie, umożliwiające natychmiastowe stwierdzenie wzrostu poziomu skażeń w oparciu o standardy i normy krajowe;
- ostrzeganie i alarmowanie ludności lub SZ o skażeniach;
- opracowywanie ocen eksperckich stanu zagrożenia skażeniami i przygotowywanie zaleceń postępowania ochronnego;

- doradztwo specjalistyczne w zakresie metodyki ograniczania zasięgu i skutków oddziaływania skażeń;
- uruchamianie systemów wykrywania skażeń i alarmowania o skażeniach ludności lub SZ oraz uruchamianie działań interwencyjnych.

Szczegółowe kwestie związane z funkcjonowaniem systemu wykrywania skażeń reguluje Decyzja Nr 1/MON Ministra Obrony Narodowej (Decyzja MON 2022) oraz Zarządzenie Nr 17/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 lipca 2013 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw funkcjonowania i doskonalenia jednolitego Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania (Decyzja MON 2013). Decyzja Nr 1/MON określa kompetencje, zasady współpracy i zadania jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej w ramach Systemu Wykrywania Skażeń Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Za organizację i nadzór nad SWS SZ RP odpowiada Minister Obrony Narodowej poprzez Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, który w porozumieniu z Dyrektorem Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia, Dyrektorem Departamentu Polityki Zbrojeniowej, Dyrektorem Departamentu Szkolnictwa Wojskowego, Dowódcą Wojsk Obrony Terytorialnej, Dyrektorem Narodowego Centrum Bezpieczeństwa Cyberprzestrzeni - Dowódcą Komponentu Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni, Komendantem Głównym Żandarmerii Wojskowej, Dowódcą Garnizonu Warszawa określi strukturę organizacyjną, zadania oraz zasady funkcjonowania powyższego systemu SZ oraz Podsystemu Wczesnego Ostrzegania w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Nadzór nad funkcjonowaniem i szkoleniem elementów wchodzących w skład SWS SZ RP w imieniu Ministra Obrony Narodowej sprawuje Zarządzający Systemem Przetrwania i Ochrony Wojsk poprzez Szefa Zarządu Obrony Przed Bronią Masowego Rażenia Inspektoratu Rodzajów Wojsk Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych lub jego następcę prawnego w ramach Systemu Funkcjonalnego Przetrwania i Ochrony Wojsk. Ośrodkiem referencyjnym do spraw szkolenia oraz doskonalenia specjalistów SWS SZ RP jest Centrum Szkolenia Obrony Przed Bronią Masowego Rażenia w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, funkcjonujące w strukturze Akademii Sztuki Wojennej. Jednostką organizacyjną właściwą do zarządzania informacją o zdarzeniach CBRN w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej jest Centralny Ośrodek Analizy Skażeń, który wymienia informacje z elementami wchodzącymi w skład Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania (KSWSiA), a także właściwymi systemami sojuszniczymi. Zarządzeniem Nr 17/MON powołano Zespół do spraw funkcjonowania i doskonalenia jednolitego Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania (KSWSiA), będący organem pomocniczym Ministra Obrony Narodowej, którego pracę nadzoruje bezpośrednio Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. W skład Zespołu wchodzi m.in. członkowie wyznaczeni przez: Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Ministra Środowiska, Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Dyrektora Rządowego Centrum Bezpieczeństwa, Prezesa Państwowej Agencji Atomistyki, Dyrektora Instytutu Meteorologii i Gospodarki

Wodnej Państwowego Instytutu Badawczego, Głównego Inspektora Sanitarnego, Głównego Inspektora Sanitarnego. Funkcjonowanie systemu wykrywania skażeń w SZ koordynuje Szef Generalnego Zarządu Wsparcia - P7 Sztabu Generalnego WP. Zapewnia on oraz nadzoruje realizację wykonywania przez Centralny Ośrodek Analizy Skażeń następujących czynności na potrzeby ochrony środowiska:

- prowadzenie pomiarów skażeń promieniotwórczych i współdziałanie w pomiarach innych skażeń, w zakresie wynikającym z potrzeb Sił Zbrojnych oraz udostępnianie wyników pomiarów zainteresowanym instytucjom;
- założenie i prowadzenie Centralnej Bazy Danych o Niebezpiecznych Substancjach Chemicznych;
- systematyczne gromadzenie w Centralnej Bazie Danych informacji o niebezpiecznych substancjach chemicznych, które są umieszczone na liście sporządzonej przez Departament Infrastruktury;
- udostępnianie na wniosek dowódców, szefów (kierowników) jednostek organizacyjnych informacji zawartych w Centralnej Bazie Danych.

Jak wskazywano, zadania dla SZ w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego wynikają z szeregu aktów prawnych. Jednym z nich jest również ustawa o Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. *o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt* (Ustawa 2004). U.z.k. w art. 25b umożliwia użycie Zgrupowań Zadaniowych w celu realizacji zadań wynikających z tej ostatniej ustawy. A mianowicie, jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające, Minister Obrony Narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji doraźne zgrupowanie zadaniowe sformowane z żołnierzy, którzy posiadają uprawnienia do wykonywania polowania, celem użycia ich do odstrzału, o którym mowa w art. 46 ust. 3 pkt 8 Ustawy *o ochronie zdrowia zwierząt...*, zwierząt wolno żyjących (dzikich) na określonych obszarach. W przypadkach o których mowa w 25b żołnierze używają broni myśliwskiej prywatnej lub użyczonej zgodnie z przepisami ustawy z dnia 21 maja 1999 r. *o broni i amunicji* (Ustawa 1999) i współpracują z zarządcą lub dzierżawcą obwodu łowieckiego. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez żołnierzy realizujących powyższe zadania ponosi wojewoda. Do obowiązków wojewody należy: zapewnienie amunicji do broni oraz zwrot kosztów transportu, zakwaterowania i wyżywienia doraźnych zgrupowań zadaniowych; zwrot kosztów zakwaterowania lub wyżywienia nie przysługujące w przypadku zapewnienia w miejscu wykonywania czynności bezpłatnego zakwaterowania lub wyżywienia. Decyzję o użyciu SZ wydaje Minister Obrony Narodowej, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych, określając zakres i formę pomocy.

Udział WOT w zapewnieniu bezpieczeństwa ekologicznego może być rozpatrywany również z perspektywy własnej aktywności i jej skutków mogących negatywnie wpływać na jego stan. SZ opracowały wewnętrzne procedury w sprawie zasad ochrony środowiska w MON oraz określiły jednostki organizacyjne odpowiadające

za nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie środowiska (Zarządzenie MON 2002). Działalnością w zakresie ochrony środowiska w SZ kieruje Sekretarz Stanu - I Zastępca Ministra Obrony Narodowej. Opracowuje on i przedstawia do zatwierdzenia Ministrowi Obrony Narodowej projekt *Polityki resortu obrony narodowej w zakresie ochrony środowiska* oraz nadzoruje jej realizację; akceptuje ramowe, wieloletnie programy ochrony środowiska, koordynuje działalność w zakresie edukacji ekologicznej w SZ; zarządza kontrole i określa sposób ich przeprowadzania w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie środowiska w SZ; przedstawia corocznie Ministrowi Obrony Narodowej *Informację o stanie środowiska na terenach będących w dyspozycji Ministerstwa Obrony Narodowej oraz o spełnianiu przez jednostki Sił Zbrojnych wymagań ochrony środowiska*.

Ustawa o ochronie środowiska na mocy art. 385 ust. 1 pkt 1, zobowiązuje Ministra Obrony Narodowej do wydania Rozporządzenia w sprawie przestrzegania przepisów o ochronie środowiska w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej albo przez niego nadzorowanych (Rozporządzenie MON 2020). Rozporządzenie określa organy odpowiadające za nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie środowiska w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej albo przez niego nadzorowanych. Dowódca WOT:

- nadzoruje stosowanie przepisów o ochronie środowiska w podległych im jednostkach organizacyjnych, w szczególności:
 - w działalności szkoleniowej;
 - przy zabezpieczeniu logistycznym działań, w tym działań na polskich obszarach morskich, a także na morzach i w portach innych państw w czasie prowadzenia ćwiczeń i szkoleń lub odbywania wizyt poza polskimi obszarami morskimi;
 - podczas wspólnych operacji i ćwiczeń w ramach członkostwa w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej lub Partnerstwa dla Pokoju, z uwzględnieniem postanowień umów i porozumień międzynarodowych;
- uwzględnia problematykę ochrony środowiska w procesie kształcenia i szkolenia w podległych im jednostkach;
- organizuje przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska w podległych im jednostkach organizacyjnych w miarę potrzeb wynikających z ich działalności oraz występuje do właściwych organów planujących o przydział środków finansowych na ten cel;
- koordynuje w podległych im jednostkach organizacyjnych powoływanie osób odpowiedzialnych za realizację zadań z zakresu ochrony środowiska w ramach posiadanych limitów stanowisk etatowych;

- uczestniczy w procesie ratyfikacji i implementacji dokumentów standaryzacyjnych Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w zakresie ochrony środowiska;
- zapewnia udział swoich przedstawicieli w specjalistycznych szkoleniach z zakresu ochrony środowiska organizowanych przez dyrektora komórki organizacyjnej Ministerstwa Obrony Narodowej właściwej do spraw infrastruktury oraz Szefa Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych;
- bierze udział, zgodnie z właściwościami, w pracach nad sporządzaniem planu zadań ochronnych i planu ochrony dla obszarów obejmujących tereny wykorzystywane przez Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których wyznaczono obszar Natura 2000;
- w terminie do dnia 15 kwietnia za rok poprzedni opracowuje i przedstawia Szefowi Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych informacji o stanie środowiska i działalności proekologicznej;
- uwzględniana problematykę ochrony środowiska w trakcie realizacji zadań obejmujących fazę analityczno-koncepcyjną i realizacyjną procesu pozyskiwania sprzętu wojskowego na potrzeby Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Podsumowując analizę funkcjonowania WOT w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego, należy uznać, że działania WOT mają różnorodne cechy i szerokie horyzonty. Wynikają one z obszaru pojęcia bezpieczeństwa ekologicznego, a niekoniecznie z doktryny działania tych wojsk. W zależności od przyjętej perspektywy, działalność WOT będzie elementem operacyjnym podsystemu wykonawczego lub podmiotem odpowiedzialnym za ochronę środowiska i przyrody, jeżeli w ramach własnej działalności stwarza zagrożenie dla ekologii. Rozpatrywany problem ma również aspekt prakseologiczny tj. skuteczności działania systemów bezpieczeństwa we wzajemnej korelacji, koherencji, synergii itd. Relacje WOT jako elementu podsystemu operacyjnego systemu wykonawczego bezpieczeństwa narodowego z podsystemem kierowania, zwłaszcza na poziomie lokalnym (Służbowym Rejonie Odpowiedzialności), wymagają jednak w ocenie autora oddzielnej analizy, o czym poniżej.

Funkcjonowanie organizacji i systemu jest determinowane przez: koordynację, współdziałanie, współpracę, kierowanie, integrację itd. WOT jako samodzielna organizacja stanowi samodzielny byt i realizuje wewnętrzną politykę w celu osiągnięcia celów tej organizacji. Stanowi jednak również element systemu bezpieczeństwa narodowego. W tym właśnie charakterze podlega wzajemnym relacjom i sprzężeniom zwrotnym z podsystemem kierowania (lub nim jest w stosunku do podległych jednostek organizacyjnych).

Zarówno w świetle u.s.k.ż. jak i w u.z.k. WOT mogą być przekazane do dyspozycji organów kierowania (wśród których prym wiedzie wojewoda) w składzie

etatowym albo jako tworzone doraźnie zgrupowania zadaniowe. Koordynowanie udziału WOT, w zależności od obszaru występowania zagrożeń, zapewniają właściwe organy podsystemu kierowania, począwszy od wojewody, a na wójcie skończywszy. Jednym z ich zadań jest koordynacja przedsięwzięcia, mająca na celu sprawne włączenie oddziałów SZ do realizacji zadań, z uwzględnieniem czasu i miejsca ich użycia oraz sposobu współdziałania z innymi. Marek Lisiecki, odnosząc się do pojęcia *koordynacji*, wskazuje na aspekt minimalizacji nakładów w celu osiągnięcia efektywności. Twierdzi on, że koordynowanie obejmuje zagadnienie, porządkowanie wspólnych działań wielu podmiotów. Celem koordynacji działań jest zgranie pod względem celu, miejsca i czasu posiadanych sił i środków dla jak najlepszego wykonania zadań (tanio, szybko). Przy czym chodzi tu także o włączeniu do działań tylko tych elementów, które są niezbędne do zapewnienia powodzenia (nie mniej, nie więcej) (Lisicki 2011, s. 192).

Z normy u.z.k. wynika, iż zadania dla oddziałów SZ organy podsystemu kierowania (organy właściwe do zarządzania kryzysowego) przekazują wyłącznie ich dowódcom. Samo dowodzenie oddziałami SZ odbywa się na zasadach określonych w regulaminach wojskowych i według procedur obowiązujących w SZ. Realizacja zadań z zakresu zarządzania kryzysowego wynika z wojewódzkiego planu zarządzania kryzysowego. Plan użycia SZ podlega uzgodnieniu z właściwymi organami wskazanymi przez Ministra Obrony Narodowej. Oddziały SZ mogą być przekazane do dyspozycji wojewody w składzie etatowym albo jako tworzone doraźnie zgrupowania zadaniowe (ZZ). Jednostki WOT są zorganizowane, wyposażone i wyszkolone tak, aby posiadały zdolności wymagane do prowadzenia działań na poziomie taktycznym oraz tworzenia, w zależności od treści otrzymanego zadania, Zgrupowań Zadaniowych WOT (ZZWOT) w ramach strategicznej operacji obronnej i operacji reagowania kryzysowego. Konieczność tworzenia ZZWOT wynika z przewidywanego celu oraz oczekiwanego rezultatu działań, oceny warunków, w jakich mogą być prowadzone planowane działania. Celem tworzenia ZZWOT jest uzyskanie efektu synergii. Struktury ZZWOT powinny zapewniać autonomiczność działań w przydzielonych SRO oraz umożliwiać wykorzystanie ich walorów, kierowanego przez odpowiedni, spójny system dowodzenia (Akt WOT 2018b, s. 20).

Ze scharakteryzowanych uwarunkowań bezpieczeństwa ekologicznego oraz uwarunkowań prawnych i organizacyjnych działania WOT w zakresie tego bezpieczeństwa wynika, iż system ten (bo jest to system) może nie być systemem w pełni sprawnym i skutecznym, a poprzez to system bezpieczeństwa narodowego nie być optymalny. Wstępne hipotezy zostały dowiedzione, a mianowicie: brak jest wnikliwych badań obszaru zadaniowego WOT w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego; WOT będąc komponentem SZ, wpisują się z pewnością w system bezpieczeństwa narodowego i są elementem operacyjnym podsystemu ochronnego państwa; WOT mają niewątpliwie szereg zadań dotyczących ochrony środowiska, a koncepcja funkcjonowania tych wojsk powinna uwzględniać misję państwa

w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego, i stanowić doktrynę działania tych wojsk. Pomimo to w ocenie autora istnieją obszary, które obniżają zdolność WOT w omawianym zakresie. Zaliczyć do nich należy:

- w obszarze prawno-organizacyjnym:
 - brak, na czas dokonanej analizy, przepisów wykonawczych do u.o.o.o.;
 - brak norm wewnętrznych (dokumentów dyrektywnych, regulaminów, instrukcji itp.) regulujących obszar zadaniowy WOT w sytuacji kryzysowej, miejscowego zagrożenia lub klęski żywiołowej;
 - brak norm kompetencyjnych Dowódcy WOT w sprawach zarządzania kryzysowego, wynikających z planowanego powierzenia tych zadań WOT (na czas prowadzonej analizy);
- w obszarze personalno-kompetencyjnym:
 - brak systemu szkolenia WOT w zakresie realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem i usuwaniem skutków zagrożeń ekologicznych;
 - niski poziom kompetencyjny w zakresie działań pozamilitarnych, związanych z bezpieczeństwem ekologicznym;
- w obszarze logistycznym:
 - nieadekwatne środki materiałowo-techniczne do wykonywania zadań związanych z przeciwdziałaniem, przygotowaniem, reagowaniem i odbudową;
 - brak systemu magazynowego sprzętu ratowniczego, budowlanego i inżynierskiego itp., niezbędnego do wykonywania zadań w zakresie bezpieczeństwa ekologicznego, zwłaszcza w rejonie SRO.

Biorąc pod uwagę powyższe, być może część spośród obszarów kompetencyjnych znajdzie odzwierciedlenie w tworzonej koncepcji prawa ochrony ludności (projekt nie ujrzał jeszcze światła dziennego i nie znajduje się na ścieżce legislacyjnej) lub wewnętrznych procedurach MON i DWOT.

Autor podjął próbę zaprezentowania ogólnej koncepcji funkcjonowania WOT w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego.

Koncepcja funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego

Jednym z celów państwa i jego organów, wynikającym z jego misji, jest zapewnienie przetrwania oraz rozwoju narodu i państwa jako takiego. Z tak określonego celu, wynika szereg innych w tym tych, dotyczących systemu bezpieczeństwa ekologicznego:

- istnienie optymalnego (sprawnego, skutecznego, ekonomicznego) systemu kierowania i operacyjnego przygotowanego do działania w czasie kryzysu (niemilitarnego),

- stałe budowanie potencjału ochronnego dostosowywanego do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa,
- świadome utrzymywanie stanu permanentnej gotowości na zagrożenia,
- zapewnienie bezpieczeństwa społeczeństwu i środowisku.

Z wymienionych celów wynikają funkcje WOT, które polegają na:

- sprawnym wykonywaniu zadań z zakresu bezpieczeństwa;
- tworzeniu organizacyjnych rozwiązań praktycznych (wynikających np. ze studium przypadku i analizy praktycznej);
- wprowadzaniu (organizowaniu i zarządzaniu) szeroko rozumianej edukacji dla bezpieczeństwa;
- stałej gotowości, w tym gotowości systemów ostrzegania, alarmowania i powiadamiania, oraz gotowości systemów wsparcia (informacji, łączności itd.);
- zapewnieniu przetrwania ludności w czasie zagrożeń militarnych, w tym masowej ewakuacji.

Z funkcji tych wynikają zadania WOT, do których można zaliczyć:

- zarządzanie, kierowanie, nadzorowanie i kontrolę podległych struktur operacyjnych i wsparcia (zadaniowych);
- współdziałanie z innymi systemami operacyjnymi w SRO;
- tworzenie kompetencji kadrowych;
- posiadanie, budowanie i optymalizacja zasobów logistycznych;
- stałą wymianę informacji w zakresie wykonywanych działań z pozostałymi elementami systemu, opartego na prawnych rozwiązaniach organizacyjnych i technicznych;
- budowę i utrzymanie wspólnych lub zintegrowanych systemów pomiarów, analiz, alarmowania i ostrzegania;
- funkcjonowanie systemu szkolenia.

Janusz Okrzesik jako narzędzia do realizacji zadań WOT w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego wycisza (Okrzesik 2016, s. 148):

- stworzenie w ramach OT wyspecjalizowanych jednostek/pododdziałów OPBMR;
- odpowiednie szkolenia i wyposażenie pododdziałów inżynieryjnych (w jednostkach OT (w obecnym systemie WOT nie posiada takich jednostek);
- wspólne ćwiczenia z innymi podmiotami w ramach Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego (Centrum Zarządzania Kryzysowego MON, bataliony ratownictwa inżynieryjnego – wojskowe jednostki odbudowy, Zespoły Rozpoznania Biologicznego, Chemiczno-Radiacyjne Zespoły Awaryjne, Centralny Ośrodek Analizy Skażeń).

W opinii autora publikacji, narzędziami budowania systemu operacyjnego WOT, powinny być:

- procedury reagowania na każdy rodzaj zagrożenia (na wzór modułów zadaniowych planów zarządzania kryzysowego);

- przekazanie WOT skutecznych narzędzi do realizacji funkcji podsystemu kierowania w sytuacji kryzysu i klęski żywiołowej wraz z dokładnym, czytelnym i skutecznym opisaniem formy i sposobu koordynowania, kierowania, nadzoru i kontroli innych podsystemów, organizacji, jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców itd. (funkcja ta ma być powierzona WOT ustawą o obronie Ojczyzny);
- podział i dostosowanie struktury lub zadań oddziałów i pododdziałów WOT na wyspecjalizowane (poprzez przygotowanie teoretyczne i praktyczne) elementy reagowania/ratownictwa ekologicznego (np. jako ZZWOT) oraz elementy taktyczne w ramach działań militarnych (np. TZZWOT) (wspierające działania elementu reagowania/ratownictwa);
- wskazanie komórki sztabowej na szczeblu brygada/batalion odpowiedzialnej za realizację zadań z zakresu reagowania ekologicznego (jako komórki operacyjnej);
- zabezpieczenie logistyczne działań (w sprzęt lekki), poprzez zasoby własne lub zewnętrzne (z podsystemu wsparcia);
- organizacja łączności pomiędzy podmiotami współdziałającymi;
- nadzór lub współdziałanie z systemem wykrywania, analiz, ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach;
- nadzór nad ewakuacją ludności oraz miejsc schronienia;
- opiniowanie aktów prawnych dotyczących realizacji zadań w ramach bezpieczeństwa ekologicznego, w tym aktów prawa miejscowego;
- tworzenie procedur przygotowania, przeciwdziałania, reagowania i odbudowy.

Zakończenie

Autor publikacji przyjął pogląd, iż brak jest w dorobku wnikliwych badań, a nawet opisu działania WOT w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego. Z kolei stan praktyki nie jest jednolity lub optymalny. Stwierdzono jednocześnie, że WOT wykonują zadania z zakresu bezpieczeństwa ekologicznego. WOT będąc komponentem SZ, są elementem bezpieczeństwa narodowego i stanowią podsystem operacyjny podsystemu ochronnego państwa. Mają niewątpliwie szereg zadań z zakresu ochrony środowiska, a koncepcja funkcjonowania tych wojsk powinna uwzględniać misję państwa w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego i stanowić doktrynę działania tych wojsk. Niewątpliwie WOT, zważywszy na rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa społecznościom lokalnym, są elementem ważnym. Jednak samo ich istnienie nie wypełnia ciężących na nich i powierzanych aktualnie obowiązków.

Do obszarów wymagających przebudowy autor zaliczona między innymi obszar zadaniowy i kompetencyjny. Uznano także, że świadomość, wiedza i doświadczenie

uczestników procesu decyzyjnego, powinna odpowiadać misji stawianej Wojskom Obrony Terytorialnej.

W ocenie autora cel poznawczy publikacji został osiągnięty. Brakowało bowiem w dorobku analizy funkcjonującego obecnie systemu prawnego w Polsce, regulującego badaną przestrzeń.

Cel użyteczny opracowania również można oceniać z różnych perspektyw. Sformułowano ocenę obecnego stanu rzeczy w przedmiotowym zakresie, jak również wskazano możliwe rozwiązania mające na celu optymalizację istniejącego systemu.

Autor ma nadzieję, iż opisane tezy i zaproponowana koncepcja funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego, znajdą uznanie przedstawicieli środowiska naukowego i ekspertów. Autor odpowiedział więc na pytanie: *jak jest oraz jak być powinno?*

BIBLIOGRAFIA

- [1] Kitler W. 2013, Aspekty bezpieczeństwa narodowego RP, W: Aspekty prawne bezpieczeństwa Narodowego. Część ogólna, W. Kitler, M. Czuryk, M. Karpiuk, red. Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, s. 9 – 13.
- [2] Okrzeşik J. 2016, Bezpieczeństwo ekologiczne a Obrona Terytorialna - zadania i wyzwania, W: Obrona Terytorialna i jej rola we współczesnych systemach bezpieczeństwa, wyd. Ante Protas nr 2 (7), Ostrowiec, s. 141 – 149.
- [3] Śladowski S. 2004, Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa.
- [4] Wojska Obrony Terytorialnej w Operacji DD-3.40, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2018.

Akty prawne i dokumenty:

- [1] Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, BBN 2013.
- [2] Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, BBN 2020.
- [3] Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2021 r. poz. 372 z późn. zm.).
- [4] Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2168 z późn. zm.).
- [5] Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2022 r. poz. 672).
- [6] Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 z późn. zm.).
- [7] Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1683).
- [8] Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1161 z późn. zm.).
- [9] Ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 196).
- [10] Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 998 z późn. zm.).
- [11] Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2020 r., poz. 1439).
- [12] Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz. U. z 2020 r. poz. 833 z późn. zm.).

- [13] Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 48 z późn.).
- [14] Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 638).
- [15] Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2020 r. poz. 955).
- [16] Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1863).
- [17] Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.).
- [18] Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiolowej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1897 z późn. zm.).
- [19] Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2020 r., poz. 293 z późn. zm.).
- [20] Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.).
- [21] Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 1421).
- [22] Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2019 r., poz. 1295).
- [23] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 261).
- [24] Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2020 r. poz. 1064 z późn. zm.).
- [25] Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. 2019 r. poz. 701 z późn. zm).
- [26] Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2021 r. poz. 2233).
- [27] Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Dz. U. z 2022 r. poz. 655).
- [28] Rozporządzenie z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasady udziału pododdziałów i oddziałów SZ w zapobieganiu skutkom kłęski żywiolowej lub ich usuwaniu określiła Rada Ministrów w drodze rozporządzenia (Dz. U. z 2003 r. nr 41, poz. 347).
- [29] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 2013 r. w sprawie organizacji i warunków przygotowania oraz sposób funkcjonowania systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania o skażeniach na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz właściwość organów w tych sprawach (Dz. U. z 2013 r. poz. 96).
- [30] Rozporządzenie z dnia 24 marca 2016 r. w sprawie przestrzegania przepisów o ochronie środowiska w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej albo przez niego nadzorowanych (Dz. U. z 2020 r. poz. 327).
- [31] Decyzja Nr 1/MON Ministra Obrony Narodowej (Dz. Urz. MON z 2013 r. poz. 193).
- [32] Zarządzenie Nr 17/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 lipca 2013 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw funkcjonowania i doskonalenia jednolitego Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania (Dz. Urz. MON z 2003 nr 1, poz. 1).

Wykaz skrótów:

- MON – Ministerstwo Obrony narodowej
WOT – Wojska Obrony Terytorialnej
DWOT – Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej
SZ – Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej
TSW – Terytorialna Służba Wojskowa
SRO – Służbowy Rejon Odpowiedzialności

ZZ – Zgrupowanie Zadaniowe

ZZWOT – Zgrupowanie Zadaniowe Wojsk Obrony Terytorialnej

TZZWOT – Taktyczne Zgrupowanie Zadaniowe Wojsk Obrony Terytorialnej

KSWSiA – Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania,

u.z.k. – ustawa o zarządzaniu kryzysowym

u.o.p.o.o – ustawa o powszechnym obowiązku obrony

u.o.o.o. – ustawa o obronie Ojczyzny

u.s.k.ż. – ustawa o stanie klęski żywiołowej.

